
ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԱՅԻՆ ՀԱՓՇՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՃԱՌԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

ԻՍՐԱՅԵԼՅԱՆ ԳԵՎՈՐԳ

իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ, ՀՀ ԳԱԱ գիտությունների ազգային ակադեմիայի Փորձաքննությունների ազգային բյուրոյի Քրեաբանության կիրառական հիմնախնդիրների գիտահետազոտական կենտրոնի պետ,
Եվրասիա միջազգային համալսարանի իրավագիտության, քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի դասախոս
DOI:10.63925/18294847-2026.bl21-08

Համառոտագիր: Հոդվածում հեղինակը բացահայտել է համակարգչային հափշտակությունները պայմանավորող ընդհանուր և հատուկ բնույթի գործոնները, դրանց լատենտայնությունը և անհատական հանցավոր վարքը բնորոշող գործոնները:

Հեղինակը համակարգչային հափշտակությունները պայմանավորող ընդհանուր գործոններին է դասել հանցավորության պատճառական համալիրում ընդգրկված սոցիալական, տնտեսական և այլ բնույթի գործոնները:

Քննարկվող հանցագործությունները պայմանավորող հատուկ գործոնների շարքին հեղինակը դասել է տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացումը և լայնորեն կիրառումը, նոր տեխնոլոգիաների, օրինակ՝ արհեստական բանականության ծագումը և տարածումը, առցանց եղանակով բանկային գործառնությունների կատարման հնարավորությունը, իրավապահ մարմինների տեխնիկական սուղ հնարավորությունները:

Հեղինակի կարծիքով՝ համակարգչային հափշտակությունների լատենտայնությունը պայմանավորում է տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ իրականացվող հանցավոր արարքների բարդ, քողարկված բնույթը, ինչը դժվարացնում է իրավապահ մարմինների կողմից հանցագործության կատարման փաստի հայտնաբերումը, տուժողի, վկայի թերահավատությունն առ այն, որ հանցագործությունը կբացահայտվի, տուժողի, վկայի անվստահությունն իրավապահների նկատմամբ, իրավագիտակցության թերությունները, դատավարական կարգավիճակ ստանալուց խուսափելը և այլն:

Ինչ վերաբերում է դրդապատճառային ոլորտին, ապա, հեղինակի կարծիքով, համակարգչային հափշտակությունները մեծ մասամբ կատարվում են շահադիտական դրդապատճառով: Երբեմն հանցանքը կատարվում է ինքնահաստատման շարժառիթով, սեփական հմտությունների կատարելագործման ձգտմամբ, հետաքրքրասիրությունից ելնելով:

Հետազոտության արդյունքները կարող են օգտագործվել համակարգչային հափշտակությունների ընդհանուր, հատուկ, անհատական, ինչպես նաև լատենտայնության կանխարգելման կազմակերպման գործընթացում:

Քանալի բառեր՝ համակարգչային հափշտակություն, պատճառական համալիր, գործոններ:

Ներածություն

Վիճակագրական տվյալները վկայում են, որ վերջին տարիներին քրեաբանական կայուն բացասական միտում՝ լայն տարածում են ստացել համակարգչային հափշտակությունների դեպքերը: Այսպես, 2021 թվականին արձանագրվել է 181, 2022 թվականին՝ 461 (154.7%-ով աճ), 2023 թվականին՝ 630 (36.7%-ով աճ), 2024 թվականին՝ 788 դեպք (25.1%-ով աճ)¹: Նշվածը խոսում է կանխարգելիչ ներգործության ակտիվացման անհրաժեշտության մասին:

Համակարգչային հափշտակությունների նկատմամբ կանխարգելիչ ներգործության ապահովման համար հարկավոր է նշված հանցատեսակների քրեաբանական բաղադրիչների, այդ թվում՝ պատճառական համալիրի հետազոտության իրականացում:

Նշվածից ելնելով՝ սույն հետազոտության նպատակն է համակարգչային հափշտակությունների պատճառական համալիրի բացահայտումը: Հետազոտության խնդիրն է նշված հանցատեսակները պայմանավորող ընդհանուր և հատուկ բնույթի,

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության դատախազության 2022 թվականի գործունեության մասին հաղորդում, էջ 19 // https://www.prosecutor.am/storage/dynamic_web_pages/rep_50_8560351818.pdf, Հայաստանի Հանրապետության դատախազության 2023 թվականի գործունեության մասին հաղորդում, էջեր 16-17 // https://www.prosecutor.am/storage/dynamic_web_pages/dyn_page_285_1465690793.pdf, Հայաստանի Հանրապետության դատախազության 2024 թվականի գործունեության մասին հաղորդում, էջեր 8, 16 // https://www.prosecutor.am/storage/dynamic_web_pages/dyn_page_293_4340020891.pdf (վերջին մուտք՝ 07.11.2025 թ.):

լատենտայնությունը պայմանավորող գործոնների և դրդապատճառների բացահայտումը:

Հետազոտությունը կատարվել է վիճակագրական, համեմատական, վերլուծության, հարցման և այլ գիտական մեթոդների կիրառմամբ:

Հիմնական հետազոտությունը

Մասնագիտական գրականության մեջ հանցավորության գոյությունը պայմանավորող գործոնների ամբողջության բնութագրման համար հաճախ օգտագործվում է «հանցավորության պատճառական համալիր» արտահայտությունը: Համակարգչային հափշտակությունների պատճառական համալիրը ներառում է դրանք դետերմինավորող գործոնների բարդ ամբողջությունը՝ պատճառները, որոնք անմիջականորեն ծնում են այդ հանցանքները, և պայմանները, որոնք հնարավորություն են ստեղծում դրանց կատարման համար: Պատճառական համալիրը և համակարգչային հափշտակությունները գտնվում են ոչ թե ձևական, այլ կորեկից (փոխադարձ, փոխպայմանավորված) կապի մեջ: Այդ պատճառով համակարգչային հափշտակությունների պատճառական համալիրն ստեղծում է միայն դրանց կատարման պատճառական հնարավորությունը, այլ ոչ թե կանխորոշվածությունը, ուստի և ենթակա է կանխարգելիչ ներգործության²:

Ստորև անդրադարձ է կատարվում համակարգչային հափշտակությունները պայմանավորող ընդհանուր և հատուկ բնույթի գործոններին, դրանց լատենտայնությունը պայմանավորող գործոններին, ինչպես նաև անհատական հանցավոր վարքի պատճառներին:

Համակարգչային հափշտակությունների պատճառական համալիրը բովանդակային առումով ներառում է հետևյալ ընդհանուր բնույթի գործոնները՝ հասարակության բևեռացումը (սոցիալական արդարության պետական արդյունավետ երաշխիքների անբավարար լինելը, աղքատության մակարդակը և այլն), ուրբանացումը՝ քաղաքաբնակների աճը (Հայաստանի Հանրապետությունում բարձր ուրբանացման մակարդակի հիմնական պատճառը գյուղական շրջանների և քաղաքների (հատկապես մայրաքաղաքի) միջև աշխատանքի շուկայի, կրթական

² Стѣу Сторубленкова Е. Г. Использование статистических методов в исследовании криминогенных факторов: Учебное пособие. Е. Г. Сторубленкова. – М.: Московский университет МВД России, 2007, էջեր 26-27:

հնարավորությունների, կյանքի որակի անհամաչափությունն է) և սոցիալական բնույթի այլ գործոնները, ընդհանուր տնտեսական ճգնաժամը, բնակչության տնտեսական պահանջմունքների և դրանց բավարարման հնարավորությունների միջև օբյեկտիվ հակասությունները, երկրում գործազրկությունը, ըստ եկամուտների մակարդակի՝ բնակչության բևեռացումը և տնտեսական բնույթի այլ գործոնները, ինչպես նաև հանցավորությունն ընդհանուր առմամբ պայմանավորող այլ գործոնները³:

Մեր հետազոտության արդյունքները փաստում են, որ խնդրո առարկա հանցագործությունները պայմանավորող հատուկ գործոններն են տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացումը և լայնորեն կիրառումը, նոր տեխնոլոգիաների, օրինակ՝ արհեստական բանականության ծագումը և տարածումը (այս միջոցով հանցավորները կատարում են ներդրումային խարդախություններ՝ կեղծելով հայտնի անձանց կերպարը, ծայնը, որոնք իբր կոչ են անում կատարել ներդրումներ որոշակի կայքերում)⁴, առցանց եղանակով բանկային գործառնությունների կատարման հնարավորությունը⁵, իրավապահ մարմինների տեխնիկական սուղ հնարավորությունները⁶:

Համակարգչային հափշտակությունների լատենտայնության կանխարգելման համար կարևոր նշանակություն ունի լատենտայնությունը պայմանավորող գործոնների բացահայտումը: Մեր կատարած հետազոտությունների արդյունքների հիման վրա ի հայտ են բերվել համակարգչային հափշտակությունների լատենտայնությունը պայմանավորող հետևյալ գործոնները.

1) տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ իրականացվող հանցավոր արարքների բարդ, քողարկված բնույթը, ինչը

³ Տե՛ս Իսրայելյան Գ. Վ., Կիրառական քրեաբանության արդի խնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում: Գիտագործնական ձեռնարկ / Գ. Վ. Իսրայելյան. – Եր.: Հեղ. հրատ., 2019, էջեր 46-49:

⁴ Տե՛ս Մամուլի ասուլիս՝ կիբեռհանցագործությունների դրսևորումները սոցիալական ցանցերում // <https://www.youtube.com/watch?v=cXs3crC6lXQ> (վերջին մուտք՝ 07.11.2025 թ.):

⁵ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության դատախազության 2022 թվականի գործունեության մասին հաղորդում // https://www.prosecutor.am/storage/dynamic_web_pages/rep_50_8560351818.pdf (վերջին մուտք՝ 07.11.2025 թ.):

⁶ Տե՛ս Իսրայելյան Գ., Հայաստանի Հանրապետությունում թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառությունը և իրացումը տեղեկատվության և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների օգտագործման միջոցով (քրեաբանական տեսանկյուն) // Իրավունքի արդի հիմնախնդիրները: Գիտական հոդվածների ժողովածու / ՀՀ ՆԳՆ կրթահամալիր: - Եր., ՄՌԱՎ ՊՐԻՆՏ, 2024, էջ 36:

դժվարացնում է իրավապահ մարմինների կողմից հանցագործության կատարման փաստի հայտնաբերումը,

2) տուժողի, վկայի թերահավատությունն առ այն, որ հանցագործությունը կբացահայտվի, կամ պետությունը կարող է ապահովել իր անվտանգությունը,

3) տուժողի, վկայի անվստահությունն իրավապահների նկատմամբ, մտավախությունն առ այն, որ փոխանցված տեղեկատվությունը կմնա անհետևանք,

4) իրավագիտակցության թերությունները. երբեմն տուժողը, վկան կարծում են, որ արարքը հանցավոր չէ կամ հանցագործությունն էական վնաս չի պատճառել, որ դրա մասին հայտնեն,

5) հետագա վարության թաքցումը, դատավարական կարգավիճակ ստանալուց խուսափելը և այլն⁷:

Ինչ վերաբերում է անհատական հանցավոր վարքը պայմանավորող գործոններին, ապա նշենք հետևյալը: Կոնկրետ հանցագործության պատճառը միշտ կապված է անհատի հակահասարակական հայացքների, ձգտումների հետ և հանդես է գալիս մոտիվների (դրդապատճառների, շարժառիթների) ձևով⁸: Ծագելով լատիներեն «motum» եզրույթից՝ «մոտիվ» նշանակում է շարժիչ, այսինքն՝ գործոն, որն առաջնորդում է մարդուն իր գործունեության (այդ թվում՝ հանցավոր) մեջ: Դրդապատճառը ներքին մղումներն են, որոնք առաջացնում են անձի՝ որոշակի գործողություն կատարելու վճռականություն և ղեկավարում են նրան այդ գործողությունը կատարելիս: Փաստորեն, դրդապատճառը վարքի շարժիչն է, որը կարգավորում է մարդու կամային ակտիվությունը⁹:

Մեր իրականացրած հետազոտության արդյունքները վկայում են, որ խնդրո առարկա հանցագործությունները կատարվում են մի քանի դրդապատճառներով:

⁷ Տե՛ս Իսրայելյան Գ. Վ., Կիրառական քրեաբանության արդի խնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում: Գիտագործնական ձեռնարկ / Գ. Վ. Իսրայելյան. – Եր.: Հեղ. իրատ., 2019, էջեր 62-64:

⁸ Տե՛ս Лекарь А. Г. Профилактика преступлений. М., Юрид. лит., 1972, էջ 42:

⁹ Տե՛ս Петелин Б. Я. Установление мотива и цели преступления. М., изд. ВНИИ МВД СССР, 1978, էջ 12:

Համակարգչային հափշտակությունների դրդապատճառներն առավելապես ուղղված են անձի նյութական հետաքրքրությանը՝ գումար, այլ արժեքներ ապօրինի ձեռք բերելուն: Ըստ այդմ՝ գերակշռող է շահադիտական դրդապատճառը¹⁰:

Երբեմն համակարգչային համակարգ կամ ցանց ներթափանցելը, հափշտակություն կատարելը կապված է տարբեր տեսակի դեստրուկտիվ դրդապատճառների հետ: Այդպիսին է մոտ շրջապատում իրեն հաստատելը որպես սոցիալական և կենսաբանական էակ: Նշվածից ելնելով՝ շահադիտական շարժառիթից բացի հանդիպում է նաև ինքնահաստատումը: Երբեմն վերոհիշյալ շարժառիթները համադրվում են: Հաշվի առնելով հանցավորների տարիքային առանձնահատկությունները՝ շահադիտական և ինքնահաստատման շարժառիթների համադրությունը լիովին օրինաչափ է¹¹:

Հանցանքի կատարման շարժառիթներից են նաև ձգտումը սեփական հմտությունների կատարելագործմանը, հետաքրքրասիրությունը¹²:

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ վերը ներկայացված տվյալները կարող են օգտագործվել համակարգչային հափշտակությունների ընդհանուր, հատուկ և անհատական կանխարգելման, ինչպես նաև լատենտայնության կանխման կազմակերպման գործընթացում:

Եզրակացություն

Կատարված հետազոտությունը թույլ է տալիս ձևակերպել հետևյալ եզրահանգումները.

1. Վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունում լայն տարածում են գտել համակարգչային հափշտակությունները: Ուստի անհրաժեշտություն է առաջացել ակտիվացնել նշված հանցատեսակների կանխարգելման գործընթացը, ինչի հիմնաքարը դրանք պայմանավորող գործոնների բացահայտումն է:

2. Համակարգչային հափշտակությունները պայմանավորող ընդհանուր բնույթի գործոններն են սոցիալական գործոնները՝ հասարակության բևեռացումը,

¹⁰ Տե՛ս Իսրայելյան Գ., Համակարգչային հափշտակություն կատարող անձի քրեաբանական պատկերը Հայաստանի Հանրապետությունում // Օրենքի պատվար, № 19, 2025, էջ 31:

¹¹ Տե՛ս Шапошников А. А. Криминологическая характеристика личности киберпреступника // <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminologicheskaya-harakteristika-lichnosti-kiberprestupnika-1/viewer> (վերջին մուտք՝ 07.11.2025 թ.):

¹² Տե՛ս Белевитина Ю. В. Криминологический портрет личности киберпреступника в современной России // Международный практический журнал «Инновационная наука», 12-2 / 2022, էջ 63:

ուրբանացումը և այլն, տնտեսական բնույթի գործոնները՝ ընդհանուր տնտեսական ճգնաժամը, բնակչության տնտեսական պահանջմունքների և դրանց բավարարման հնարավորությունների միջև օբյեկտիվ հակասությունները, երկրում գործազրկությունը և այլն, ինչպես նաև հանցավորությունն ընդհանուր առմամբ պայմանավորող այլ գործոնները:

3. Քննարկվող հանցագործությունները պայմանավորող հատուկ գործոններն են տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացումը և լայնորեն կիրառումը, նոր տեխնոլոգիաների, օրինակ՝ արհեստական բանականության ծագումը և տարածումը, առցանց եղանակով բանկային գործառնությունների կատարման հնարավորությունը, իրավապահ մարմինների տեխնիկական սուղ հնարավորությունները:

4. Համակարգչային հափշտակությունների լատենտայնությունը պայմանավորում է տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ իրականացվող հանցավոր արարքների բարդ, քողարկված բնույթը, ինչը դժվարացնում է իրավապահ մարմինների կողմից հանցագործության կատարման փաստի հայտնաբերումը, տուժողի, վկայի թերահավատությունն առ այն, որ հանցագործությունը կբացահայտվի, կամ պետությունը կարող է ապահովել իր անվտանգությունը, տուժողի, վկայի անվստահությունն իրավապահների նկատմամբ, մտավախությունն առ այն, որ փոխանցված տեղեկատվությունը կմնա անհետևանք, իրավագիտակցության թերությունները, հետագա վարութային քաշքշուկից, դատավարական կարգավիճակ ստանալուց խուսափելը և այլն:

5. Համակարգչային հափշտակությունները մեծ մասամբ կատարվում են շահադիտական դրդապատճառով: Երբեմն հանցանքը կատարվում է ինքնահաստատման շարժառիթով, սեփական հմտությունների կատարելագործման ձգտմամբ, հետաքրքրասիրությունից ելնելով:

ПРИЧИННЫЙ КОМПЛЕКС КОМПЬЮТЕРНЫХ ХИЩЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

ГЕВОРГ ИСРАЕЛЯН

*Начальник Научно-исследовательского центра прикладных проблем криминологии
Национального бюро экспертиз Национальной академии наук Республики Армения,
преподаватель кафедры правоведения, политологии и международных отношений
Международного университета «Евразия» доктор юридических наук, доцент*

Аннотация. В статье автор выявил общие и специфические факторы, определяющие компьютерные хищения, их латентность, а также факторы, обуславливающие индивидуальное преступное поведение. К общим факторам автор отнес социальные, экономические и другие факторы, включенные в причинно-следственный комплекс преступности. В качестве специфических факторов автор выделил развитие и широкое применение информационных и коммуникационных технологий, появление и распространение новых технологий, таких как искусственный интеллект, возможность совершения банковских операций онлайн, ограниченные технические возможности правоохранительных органов.

По мнению автора, факторами, определяющими латентность компьютерных хищений, являются: сложный, скрытый характер преступных действий, совершаемых с использованием информационно-коммуникационных технологий, что затрудняет выявление правоохранительными органами факта совершения преступления, вызывает скептицизм потерпевшего и свидетеля в отношении того, что преступление будет раскрыто, недоверие потерпевшего и свидетеля к правоохранительным органам, недостатки правосознания, уклонение от получения процессуального статуса и т.д. Что касается мотивационной сферы, то, по мнению автора, компьютерные хищения, по большей части, совершаются из корыстных побуждений. Иногда преступление совершается из-за самоутверждения, стремления улучшить свои навыки, любопытства.

Результаты исследования могут быть использованы в процессе организации общего, специального, индивидуального предупреждения компьютерных хищений, а также их латентности.

Ключевые слова: компьютерное хищение, причинный комплекс, факторы.

THE CAUSAL FRAMEWORK OF COMPUTER THEFT IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

ISRAYELYAN GEVORG

Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Scientific Research Center of Applied Problems in Criminology,
National Bureau of Expertise of RA National Academy of Sciences
Lecturer at the Chair of Law, Political Science and International Relations,
Eurasia International University

Abstract. The article covers the causal framework of computer theft in the Republic of Armenia by means of identifying the general and specific factors that contribute to its commission, latency, and individual criminal behavior. General factors include social, economic, and other circumstances that influence crime as a whole. Specific factors are associated with the rapid development and widespread use of information and communication technologies, the emergence of new technologies such as the artificial intelligence, the expansion of online banking services, and the limited technical capacities of law enforcement agencies.

Particular attention is paid to the factors determining the latency of computer theft, including the concealed and technologically complex nature of such offenses, which complicates their detection, as well as victims' and witnesses' skepticism regarding crime disclosure, distrust of law enforcement agencies, insufficient legal awareness, and reluctance to acquire a procedural status.

The analysis of the motivational sphere indicates that computer theft is predominantly driven by self-interest, however, motives such as self-actualization, desire to enhance personal skills, and curiosity are also observed. The findings of the study may be applied in the development and the implementation of general, special, and individual measures aimed at preventing computer theft and reducing its latency.

Keywords: computer theft, causal framework, factors.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Իսրայելյան Գ. Վ., Կիրառական քրեաբանության արդի խնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում: Գիտագործնական ձեռնարկ / Գ. Վ. Իսրայելյան. – Եր.: Հեղ. հրատ., 2019. – 192 էջ:

2. Իսրայելյան Գ., Համակարգչային հափշտակություն կատարող անձի քրեաբանական պատկերը Հայաստանի Հանրապետությունում // Օրենքի պատվար, № 19, 2025, էջեր 29-35:

3. Իսրայելյան Գ., Հայաստանի Հանրապետությունում թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառությունը և իրացումը տեղեկատվության և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների օգտագործման միջոցով (քրեաբանական տեսանկյուն) // Իրավունքի արդի հիմնախնդիրները: Գիտական հոդվածների ժողովածու / ՀՀ ՆԳՆ կրթահամալիր: - Եր., ՄՌԱՎ ՊՐԻՆՏ, 2024, էջեր 34-44:

4. Белевитина Ю. В. Криминологический портрет личности киберпреступника в современной России // Международный практический журнал «Инновационная наука», 12-2 / 2022. С. 61-64.

5. Лекарь А. Г. Профилактика преступлений. М., Юрид. лит., 1972. – 104 с.

6. Петелин Б. Я. Установление мотива и цели преступления. М., изд. ВНИИ МВД СССР, 1978. – 128 с.

7. Сторубленкова Е. Г. Использование статистических методов в исследовании криминогенных факторов: Учебное пособие. Е. Г. Сторубленкова. – М.: Московский университет МВД России, 2007. – 90 с.

8. Шапошников А. А. Криминологическая характеристика личности киберпреступника // <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminologicheskaya-harakteristika-lichnosti-kiberprestupnika-1/viewer>

Հոդվածը գրախոսվել է 05.02.2026

Ներկայացվել է տպագրության 11.02.2026